

Det ved vi
– om den danske folkeskole

Lars Qvortrup, professor på Aalborg Universitet, direktør for LSP

Hvad ved vi om den danske folkeskole? ”Meget”, er der nogle, som siger. For der er lavet masser af undersøgelser af karakterresultater, PISA-placeringer, færdiggørelsestal, frafaldsårsager og af enkeltelementer som læsefærdighed, trivsel, mobning osv. ”For lidt”, siger andre. For vores samlede viden om den danske folkeskoles udvikling og aktuelle situation har indtil i dag været begrænset. Selv om vi kender mange enkelt-elementer, savner vi et solidt, empirisk baseret helhedsbillede. Vi savner, med et mere teknisk udtryk, helhedsorienterede, longitudinale empiriske studier.

LP-data

Men det er der nu rådet bod på. I 2007 startede de første skoler i Danmark i det såkaldte LP-projekt. En af grundpillerne i projektet er, at skolerne leverer data baseret på spørgeskemaer til samtlige lærere og elever. Her registrerer man ændringer hvad angår elevernes læringsudbytte, adfærd, indbyrdes relationer, vurdering af undervisning, sociale kompetencer, motivation, arbejdsindsats og fravær – både baseret på elevernes egne udsagn og på lærernes vurderinger. Her registrerer man lærernes trivsel og samarbejde samt deres relationer til eleverne og deres oplevelse af egen undervisning. Her fokuserer man på særlige emner som fx specialundervisning: Hvor mange henvises til specialundervisning og hvor mange bliver i normalklassen?

Alle elever og lærere modtager et spørgeskema, og da projektet er skolernes ”eget” projekt, er svarprocenten høj. Den gennemsnitlige svarprocent er over 85, og i ingen tilfælde har den været under 80.

Men det allermest spændende er, at der med dette datamateriale foreligger et samlet billede af et både stort og repræsentativt udsnit af den danske folkeskole. I 2008 deltog 158 skoler, dvs. over 10 procent af de danske folkeskoler, med mere end 35.000 elever og næsten 8000 lærere i den første spørgerunde. I 2010 blev den gentaget med de samme elever og lærere på de samme skoler. Nogle få elever og lærere har naturligvis skiftet skole undervejs, og svarprocenten var som sagt ca. 85. Det betyder at vi nu har svar fra ca. 5500 lærere og knap 29.000 elever. Vi kender med andre ord situationen i den danske folkeskole, og vi ved hvordan den udvikler sig.

Det ved vi i dag

I efteråret 2010 var den anden dataindsamling afsluttet, og straks efter gik et hold af norske forskere – Thomas Nordahl, Ann Margaret Aasen og Anne-Karin Sunnevåg på Høgskolen i Hedmark – i gang med at bearbejde materialet fra 2008 og 2010.

De har specielt fokuseret på tre temaer:

1. Hvilken effekt har LP-projektet som skole- og kompetenceudviklingsaktivitet: Hvad betyder efteruddannelse af lærerne for elevernes læring og trivsel?
2. Hvilken effekt har LP-projektet for specialundervisning?
3. Er der relationer på tværs af datamaterialet, som man i særlig grad bør hæfte sig ved?

Den samarbejdende folkeskole

En af de bedst fastslåede kendsgerninger i moderne uddannelsesforskning er, at dygtige lærere er den vigtigste forudsætning for at elever lærer noget, trives og udvikler sig. Dette bekræfter LP-undersøgelsen.

LP-projektet er et udviklings- og efteruddannelsesprojekt, hvor lærerne arbejder i samlet flok, i team og på nettet i e-læringsgrupper. Projektet lægger vægt på, at der ikke findes bestemte metoder eller

arbejds måder, som alle skoler og lærere skal anvende for at fremme læring, trivsel og udvikling. Skoler, elevgrupper og lærere er forskellige, og det der virker i én klasse eller over for én gruppe elever, virker ikke nødvendigvis over for andre klasser og andre elever. Det afgørende er derfor at udvikle og skærpe lærernes analytiske kompetencer: De skal kunne "aflæse" en klasse og en elevgruppe, især med blik for de faktorer der hæmmer læring og trivsel. De skal flytte blikket fra at fokusere på fejl ved eleverne til at fokusere på mangler i strukturen, for vi har jo de elever, vi har. På baggrund af disse observationer skal de lynhurtigt kunne trække på et repertoire af metoder, som kan anvendes i den givne situation. Og så skal de udvikle et fælles sprog i deres team og på skolen i forhold til deres professionelle anliggende: at være dygtige lærere, der respekteres af eleverne, forældrene og politikerne. Man plejer at sige, at hver eneste lærer skal kunne koble analyse af læringsmiljø og valg af pædagogisk handling hundrede gange i løbet af en enkelt undervisningstime. Det kræver tårnhøje professionelle kompetencer.

Den klart mest markante ændring fra 2008 til 2010 er, at samarbejdet mellem lærerne har ændret sig. Undersøgelsen viser, at skolernes samarbejdskultur har ændret sig: Lærerne arbejder sammen om indhold og metoder i undervisningen, og de støtter hinanden, når de støder på udfordringer i den pædagogiske hverdag.

Bedre trivsel, bedre læring

Effekten er, at de deltagende skoler har forbedret sig på stort set alle parametre: Ikke i kæmpespring, men jævnt og stabilt. Eleverne trives bedre, både indbyrdes og i timerne. De oplever, at der er blevet mere ro og orden i timerne, og at omfanget af adfærdsproblemer er blevet mindre. De synes at de har styrket deres sociale kompetencer, og de trives bedre med hinanden.

Sidst men ikke mindst er de faglige resultater blevet bedre: Karaktererne i dansk, matematik og engelsk er sat i vejret på de deltagende skoler, og lærernes vurderinger af de elever, der ikke får karakterer, er også positiv. Så selv om det naturligvis ikke kan overraske, er det vigtigt at vide, at kombinationen af dygtige, samarbejdende lærere og et højt trivselsniveau giver bedre læring, både i forhold til fag og sociale kompetencer.

Færre i specialklasse

LP-projektet har haft et særligt fokus på specialundervisning. I Danmark – og i andre lande – henvises flere og flere elever til specialforanstaltninger. I nogle tilfælde er det både berettiget og hensigtsmæssigt at en elev får specialundervisning, men i andre tilfælde er det ikke nødvendigt. Og disse foranstaltninger er både dyre og kan være stigmatiserende for eleverne.

I perioden fra 2008 til 2010 steg omfanget af specialundervisning generelt i den danske folkeskole fra 10,9 til 12 procent af eleverne. Denne samlede forøgelse på 1,1 procent svarer til en relativ forøgelse på 10 procent.

Men i de skoler, der deltog i LP-projektet, gik udviklingen den anden vej: Også deres udgangspunkt var naturligvis 10,9 procent i 2008. Men i 2010 var andelen af henviste elever 10,0 procent. Det giver en relativ reduktion på 8,6 procent.

Lyder tallene abstrakte? Hvis man oversatte dem til den samlede danske folkeskole ville effekten være, at man i stedet for ca. 50.000 kun sendte ca. 40.000 elever til specialundervisning. Når man tænker på, at

Danmark hvert år bruger cirka 13 milliarder kroner på at sende skoleelever ud af normalklassen og ind i specialundervisningsforløb, ligger der i dette tal en meget betydelig besparelse – penge, der ikke bør fjernes fra skolen, men bruges til at styrke normalindsatsen.

Forholdet mellem lærer og elever

”Hvis du klare dig godt i skolen, skal du have et godt forhold til din lærer”. Sådan kunne man formulere en succes-opskrift. Men bag den smarte og opportunistiske formulering ligger et vigtigt pædagogisk anliggende. I LP-materialet kan man se, at ca. 5 procent af eleverne oplever at have et særlig dårligt forhold til deres klasselærer. Et vigtigt resultat af undersøgelsen er, at disse elever også klarer sig dårligt på alle andre parametre: De trives markant dårligere end andre, både i undervisningen og blandt kammeraterne. De har adfærdsproblemer. De savner struktur og variation i undervisningen. De føler sig næsten aldrig opmuntret. Og de klarer sig dårligt fagligt og hvad angår det samlede læringsudbytte.

Men det er de vel selv ude om! Er der ikke bare tale om umulige elever, der må tage sig sammen? Nej, pointen er, at disse elever repræsenterer en pædagogisk udfordring. De allerfleste af dem *vil* meget gerne ud af den dårlige situation, men de magter det ikke, og de føler sig både sårbare og udsatte. Derfor har de behov for særlig opmærksomhed, og det er klasselæreren der sammen med de andre lærere har ansvar for at skabe en mere positiv relation til dem og med dem.

Der ligger mere viden i tallene

Alt dette ved vi allerede om et stort, repræsentativt udsnit af de danske folkeskoler. Men ikke alene er der tegnet et samlet billede af den danske folkeskole, de enkelte skoler kan se på deres særlige profil og sammenligne sig med gennemsnittet.

Men der gemmer sig meget mere viden i tallene: Hvad betyder køn eller etnicitet? Hvilken rolle spiller motivation og anerkendelse? Hvordan kan vi udvikle klasseledelse og skoleledelse? Hvordan skabe vi bedre teamsamarbejde og kollegasupervision? Hvilke årsager er der til frafald? Alt dette vil man kunne undersøge ved at grave sig ned i tallene og ved at kombinere det kvantitative materiale med kvalitative studier.

Endnu mere opmuntrende er det, at det datamateriale, vi har adgang til de kommende år, er endnu bedre end det nuværende, for tilslutningen til LP-projektet har været enorm. Tallene fra 2008 og 2010 omfatter ti procent af alle skoler, lærere og elever, men i analyserne fra 2010 og frem er hver tredje folkeskole, lærer og elev med, og dertil kommer et stigende antal dagtilbud, dvs. datamateriale om børnehaver, pædagoger og børnehavebørn. I efteråret 2011 deltog over 500 skoler med mere end 200.000 elever og ca. 27.000 lærere.

Det betyder at vi i dataindsamlingerne i 2010, 2012 og 2014 kan lave en kortlægning af den danske folkeskole, som savner sidestykke noget sted i verden. Vi kan se på relationer mellem forskellige faktorer: Trivsel, etnicitet, køn, klasseledelse, anerkendelse, mobning og læringsudbytte med meget mere. Vi kan se, hvordan forholdene udvikler sig: Hvilke indsatser nytter, og hvilke indsatser nytter ikke? Og det vigtigste er måske, at denne viden er skolernes egne viden. Det er skolerne, der indsamler data og videregiver dem til den samlede databank. Det er skolerne selv, der kan se deres egne profiler og sammenligne sig med andre skoler. Det er ikke noget, de får trukket ned over hovedet. Det er et pædagogisk ledelses- og udviklingsværktøj. Og så er der i øvrigt data til masser af fokuserede forskningsprojekter, der ser på særlige forhold, som skærer ”kagen” på nye måder, eller som bruger de kvantitative data som grundlag for

kvalitative studier. Den eneste forudsætning for, at det kan lade sig gøre er, at projektet videreføres, og at der er ressourcer til at fortsætte dataindsamling og databehandling og til at sætte forskningsprojekter i gang.

Denne viden kan bruges som værktøj for en vidensbaseret skoleudvikling, og den kan bruges – og den bruges allerede – af hver enkelt deltagende skole. For som sagt handler god undervisning ikke om at bruge bestemte metoder. Der er ikke nogen ”perleport” til verdens bedste skole. Men det handler om at undervisning og skoleudvikling skal støtte sig på sikker viden, og det handler om at styrke samspillet mellem analytiske og metodiske kompetencer hos den enkelte lærer og på den samarbejdende skole.

Litteratur

Thomas Nordahl, Ann Margaret Aasen og Anne-Karin Sunnevåg: *Resultater fra bruk av LP-modellen i danske folkeskoler. Evaluering av arbeidet med LP-modellen 2008-2011*. Høgskolen i Hedmark 2011. Rapporten præsenteres ved åbningen af LSP d. 4. november 2011. Den udkommer på Dafolo forlag primo december 2011